

NEVRÜZİYYE

(نوروزیّه)

Nesib bölümünde
Nevruz'un ve baharın anlatıldığı
kaside türü.

Divan şairlerinin Nevruz gününü tebrik vesilesiyle devrin büyüklerine methiye takdim etmeleri ilk İslâm devletlerine kadar uzanan eski bir gelenektir (Toprak, III/1 [2001], s. 221). Kendilerine kaside sunulan kişilerin buna karşılık para veya hediye vermeleri bir tür büyüklük ve cömertlik sayılıyordu. Osmanlılar döneminde de tabiatdaki cömertliğin sembolü olarak görülen Nevruz gününde şairlere hediye verme âdeti oldukça yaygındı. Âşik Çelebi, *Meşâirü's-suarâ*'da Zâtî'nin padişaha sunduğu nevrüziyelere karşılık 2000 akçe câize aldığını ve bu miktarın onun bir yıllık geçiminin önemli bir kısmını teşkil ettiğini kaydeder (Cunbur, *Türk Dünyasında Nevruz*, s. 87).

Nevruz vesilesiyle yazılan şiirlerin nesib kısmında şairler Nevruz kabul edilen 21 Mart tarihine ait özellikleri zengin tasvirler ve hayallerle dile getirir. Gerek "bahar" ve "nevruz" kelimelerinin redif olarak kullanıldığı manzumelerde, gerekse bahar mevsiminin tasviri dolayısıyla aynı zamanda bahâriyye sayılabilecek nevrüziyelerde ifade edilen duygu ve düşünceler içerisinde Nevruz'un yılda bir defa gelişi ("Yıldı bir olur bu dem-i ferhunde aceb mi / Olmazsa her eyyâmda ger âlem-i Nevruz" [Nefî]), bu sırada gece ile gündüzün eşit oluşu ("Makdeminden n'ola açılma benefşeyle semen / Gelse olur gece gündüzle berâber Nevruz" [Rahmi]), güneşin bu günde Koç (Hamel) burcuna girişi ("Şâh-ı eyvân-ı Hamel teşrif edip dîvânını / Ehl-i bâğa eylesin cûd u sehâ Nevruz'dur" [Şeyhülislâm Yahyâ]), Hızır'ın hidrelleznin gelişiyile yakınlığı ("Sahn-ı garrâyı gelip eyledi zîver nevrüz / Oldu hadrâda meger Hıdr ile hem-ser Nevruz" [Rahmi]), baharın başlangıcı oluşu, bayram, Kadir ve Berat geceleri gibi mübarek tasavvur edilişi ("Âşik u rindâne gelgil kim bu meclis rindinin / Günleri Nevruz-ı iyddir dünleri Kadr ü Berât" [Şeyhoğlu]) ilk planda göze çarpan özelliklerdir. Öte yandan Nevruz günüyle ilgili olarak padişahın kıymetli hediyeler dağıtması ("Bezm-i şehe bu nazm ile olsan güher-eşfan / Gûyâ ki gülistâna düşer şebnem-i Nevruz" [Nefî]) ve çevresindekilere hil'at giydirmesi ("Sen şehe hidmete tonansa n'ola her eşcâr / Hil'at-i tâze giyer gelse çü beyler Nevruz" [Rahmi]), kırlara çıkılıp eğlenilmesi ("Şeh-i Nevruz

elinden kabz u bastı şimdi gülzârın / Temâşâ kıl çemende gonce ile verd-i handânı" [Nefî]), Nevruz ve bahar mevsiminin insanlara mutluluk ve sevinç getirmesi ("Gül gibi cihân oldu yine hurrem ü handan / Gör n'eyledi feyz-i eser-i makdem-i Nevruz" [Nefî]), Allah'ın kudretini göstermesi ve ölü tabiatın canlanması ("Dem-i Nevruz erişti gülşene fasl-ı bahâr oldu / Yine âsâr-ı feyz-i kudret-i Hak âşikâr oldu" [Fitnat Hanım]), güllerin açılıp bülbüllerin şakması ("İyd-i Nevruz'u görüp gül defterinden andelîb / Hoş duâ vü medh okur şâh-ı zafer-yâb üstüne" [Ahmed Paşa]), eğlenilecek zaman olması ("Ârâyis-i Nevruz ile oldu cihan bâğ-ı İrem / Gülşende sâz u söz ile ârifler etsin def-i gam" [Nâdirî]) sıkça görülen anlatımlardır.

Nevrüziyeler dışında farklı konuların işlendiği şiirlerde de Nevruz motifinin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle gazelerde rastlanan bu tür ifadelerin çoğunda Nevruz günü sevgilinin güzelliğinin tasvirinde bir benzetme unsuru olmuştur ("Dün gece mihmânım ol mâh-ı cihân-efrûz idi / Nûr-i hüsnünden dünüm Kadr ü günüm Nevruz idi" [Ahmed Paşa]).

Türk edebiyatında en güzel nevrüziye yazan şairlerin Bâkî, Nefî ve Nedîm olduğu kabul edilir. Özellikle Nefî'nin gazel formunda başarılı bir nevrüziyesi vardır. Divan şiiri geleneğinde Nevruz üzerine çok zengin bir edebî birikim oluşmuş (matbu divanlardaki nevrüziyeler için bk. Sular, tür.yer.), bu arada müstakil eser niteliğinde "Gül ü Nevruz" ismi verilen mesneviler de yazılmıştır. Lutfi, Zihni ve Muîdi gibi şairlerin mesnevileri bunlar arasında sayılabilir.

Nevruz tekke ve halk şiiri geleneğinde de çok zengin bir şekilde işlenmiştir. Şii inancına göre Nevruz Hz. Ali'nin doğduğu, Hz. Fâtıma ile evlendiği ve Hz. Peygamber tarafından halife ilân edildiği gün olarak kabul edilmiş ve bir nevi kutsiyet kazanmıştır. Bu sebeple Bektaşiler bugünde âyîn-i cem' icra etmişler, Bektaşî şairleri de çok sayıda nevrüziye kaleme almışlardır (geniş bilgi için bk. Noyan, II [1983], s. 102-109).

Halk şiirinde Nevruz'u ve baharı ele alan manzumelerin divan şiirindekilere daha zengin olduğu söylenebilir. Koşmaların şarkı ve türkülerle, mânilerden tekerleme ve bilmecelere kadar pek çok nazım şeklinde ortaya çıkan bu ürünler gerek içerik gerekse sayı açısından halk şiirinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (çeşitli formlardaki örnekler için bk. *Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi*, s. 95-

128). Nevruz günü dolayısıyla söylenen şiirler için farklı isimler kaydedilmektedir: Nevruzluk, Nevruz koşakları (Tatarlar'da), Takmak (Uygurlar'da, bk. Özkan, s. 176-177). Bu şiirler kaside dışında gazel şeklinde ve aruz vezninde yazılabildiği gibi hece vezninin kullanıldığı birçok şekilde de görülmektedir. Halk kültüründe Nevruz günüyle ilgili çok çeşitli edebî formlarda zengin bir duygu ve düşünce birikiminin ortaya çıkmış olması bu günün Türk kültürüne sonradan girmiş bir unsur olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Abdullah Sular, *Türkçe Basılmış Divanlardaki Nevruzîyeler* (mezuniyet tezi, 1974), İÜ Türiyat Enstitüsü, T, nr. 1512; Rengin Dramur, "Nevruzîye", *Merkez Efendi Sempozyumu (27-29 Haziran 1988)*, Manisa, ts., s. 66-81; Abdurrahman Güzel, "XIV-XV. Yüzyıl Edebiyatında Nevruz ve Nevruzîyeler", *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri*, Ankara 1995, s. 95-109; İsa Özkan, "Tatar ve Uygur Türklerinde Nevruz Bayramında Şiir Söylenme Geleneği", a.e., s. 173-179; Müjgan Cunbur, "Klasik Edebiyatımızda Nevruz", a.e., s. 37-51; a.mlf., "Nevruzda Çiçeklenen Şiir Bahçelerinden Bir Demet", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 2000, s. 81-91; M. Abdulhaluk Çay, *Nevruz: Türk Ergenekon Bayramı*, Ankara 1999; Filiz Kılıç, "Osmanlı Devletinde ve Klasik Edebiyatımızda Nevruz", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 2000, s. 203-214; Muzaffer Tepekaya, "Türk Kültüründe ve Tarihinde Nevruz", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, III, 600-609; *Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi* (haz. Nilgöl Aytuzlar v.dğr.), Ankara 2004; İsmet Çetin, "Edebiyatta Nevruz", *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi*, Ankara 2004, s. 95-128; A. Süheyl Ünver, "Türkiye'de Nevruz ve Nevruzîye", *VD*, XI (1976), s. 221-237; Bedri Noyan, "Şi'anın Bayramlarından Nevruz", *TDEAD*, II (1983), s. 102-109; a.mlf., "Nevruz Erkânı", a.e., II (1983), s. 110-127; Kadir Güler, "Divan Şiirinde Nevruz", *Bir: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, sy. 9-10, İstanbul 1998, s. 253-271; Gönül Ayan, "İslâmî Türk Edebiyatında Nevruz", *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Aylık Bilim Kültür ve Sanat Dergisi*, sy. 1, Konya 2001, s. 17-22; M. Faruk Toprak, "Klasik Arap Şiirinde Nevruz", *EKEV Akademi Dergisi*, III/1, Ankara 2001, s. 221-241; A. Azmi Bilgin, "Türk Edebiyatında Bayramlar ve Nevruz Bayramı", *TDL*, sy. 617 (2003), s. 448-457.

CEMAL BAYAK

NEVSÂL-i MİLLÎ

(نوسال ملی)

Edebî ve içtimâî muhtevalı yıllık.

Nevsâl-i Millî: 1330 adıyla ve T. Z. (ت) rumuzunu kullanan bir kişi tarafından hazırlanmış, Fırat Âsâr-ı Müfide Kütüphanesi'nce yayımlanmış, yayımı arka kapağın-

da "İstanbul 1332" olarak belirtilmiştir. İç kapakta "birinci sene" ibaresi bulunmakta birlikte daha sonraki yıllarda devam etmemiş ve tek cilt olarak kalmıştır. 600 sayfaya yakın bir hacmi olan yıllık sırasıyla "Edebî ve İçtimâî, Sanâyi-i Nefîse, Hıfzı-sihha ve İdman, Fenn-i Terbiye, Bahriye, Tayyarecilik, Vefeyât-ı Meşâhîr, Parlamento, Hayât-ı İktisâdî, Karikatür, Hurûf-ı He-câ Sırasıyla Matbuatımız" bölümlerinden meydana gelmektedir. Yılığın yarından fazlasını "Edebî ve İçtimâî" bölümü oluşturmaktadır (s. 1-355). Yayımlanacağı bildirilen bazı yazılar daha sonra bir bölüm halinde yıllığın başına eklenmiştir.

Nevsâl-i Millî'nin "İfâde-i Merâm"ında edebiyatın diğer güzel sanatlar gibi huzur içinde gelişeceği fikrine yer verilerek bu eserin son yıllardaki siyasî çalkantılarla duraklamaya yüz tutan edebiyat hayatına bir hizmette bulunmak amacıyla hazırlanmış olduğunu belirtmektedir. O günkü Türk edebiyatının çehresini göstermek için en meşhur ediplerle fikir ve siyaset adamlarına sayfalarını açan yıllıkta yazarların hayat hikâyesi yanında edebiyat anlayışları hakkında değerlendirmeler bulunmaktadır. Her yazar ve şairin birer yazısı ile şiiri kaydedilerek antolojik bir özellik kazandırılmış olan yıllığın hazırlanış amaçlarından birinin de okuyucuları devrin yazarlarının güzel eserleriyle buluşturup onları ferahlatmak olduğu belirtilmiştir. Tanıtılan şair, yazar ve siyaset adamlarının birer fotoğrafiyle el yazılarına da yer verilmiş olması yıllığa farklı bir görünüm kazandırmıştır.

Son dönem Türk edebiyatı tarihi üzerinde çalışanlar için önemli bir kaynak niteliği taşıyan yıllıkta müelliflerle ilgili yazıların bazıları imzalı, bazıları imzasızdır. Altmış kadar şahsiyetin bulunduğu eserdeki isimlerle onlar hakkında kısa biyografi metinlerini kaleme alan yazarlar şunlardır: Nigâr Hanım (Yahya Kemal); Recâizâde Mahmud Ekrem, Hüseyin Cahid, Faik Âli, Yusuf Akçura, Fâzıl Ahmed, Celâl Nuri; Rıza Tevfik (Abdullah Cevdet); Yunus Nâdi; Mahmud Sâdık (Hasan Bedreddin); Hüseyin Suad (Celâl Sâhîr); Müftüoğlu Ahmed Hikmet, Kâzım Nami; Abdülhak Hâmid (Celâl Sâhîr); Cenab Şahabeddin; Ahmed Refik (Y[ahya] K[emal]); Abdullah Cevdet (Rıza Tevfik); Falih Rıfkı; Yakup Kadri (Süleyman Sâib); Müftî Râtib; Halid Ziya (Mehmed Rauf); Mehmed Âsım; İzzet Melih (Yakup Kadri); Şehâbeddin Süleyman (Yakup Kadri); Halit Fahri (Şehâbeddin Süleyman); Mehmed Emin (Köprülüzâde Mehmed Fuad); Diran Kelekyan; Hakkı Tahsin (Şehâbeddin Süleyman);

Ahmed Ferid, Mustafa Suphi; Selâhaddin Enis (Şehâbeddin Süleyman); Yaşar Nezihe Hanım, Mehmed Rauf; İhsan Raif Hanım (Rıza Tevfik); Celâl Sâhîr (Şehâbeddin Süleyman); Parvus; Köprülüzâde Mehmed Fuad (Fâzıl Ahmed); Halide Edip; Muhiddin Bey (Fâzıl Ahmed); Ahmed Râsim, Oskan Efendi; Süleyman Nazif (Abdullah Cevdet); Süleyman Nesib (Şehâbeddin Süleyman); Miralay Cemal (Cemal Paşa); İsmâil Müştak; Ali Canip (Ömer Seyfeddin); Talat Bey (Paşa), Emine Semiye Hanım, Mehmed Câvid Bey; Hemedânîzâde Ali Naci (Yakup Kadri); Ahmed Cevad Bey, Ruşen Zeki, Mehmed Ziyâ (İhtifalci), Ressam Şevket Bey, Mimar Kemâleddin Bey, Selim Sırrı, Suad Hayri Bey; Gülîstan İsmet Hanım [M. H.]; Şefik Bey, Belkis Şevket Hanım, Ercümend Ekrem, Mustafa Âsım Bey, Sedat Nuri Bey.

Yıllıkta, yeni Meclis-i Meb'ûsan üyelerinin resimlerinin yer aldığı bir albümle devrin gazete ve dergilerinin alfabetik sıraya göre tanıtıldığı "Matbuatımız" bölümü de bulunmaktadır. Yazar kadrolarının fotoğraflarıyla tanıtıldığı bu bölümdeki gazete ve dergiler şunlardır: *İctihad, İdman, Peyâm, Tasvîr-i Efkâr, Türk Sözü, Türk Yurdu, Le Jeune-Turc, Sabah, Tanin*.

Yıllıkla ilgili olarak basında genellikle olumlu yazılar çıkmış, bu tür eserlerin medenî hayat için bir ihtiyaç olduğuna, gittikçe daha fazla arandığına değinilmiş, Avrupa'da yayımlanan benzerleriyle kıyasla-

nan *Nevsâl*'in onların güzelliğini taşıdığına işaret edilmiş, içeriğiyle şimdiye kadar neşredilen nevsâllerin en mükemmeli olduğu belirtilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nevsâl-i Millî: 1330, İstanbul 1332; Abdullah Uçman, "Nevsâl-i Millî", *TDEA*, VII, 49-50.

ÂLİM KAHRAMAN

NEVŞÂHIYYE

(نوشاهییه)

Kâdiriyye tarikatının
Muhammed Nevşah Gencbahş'a
(ö. 1064/1654)
nisbet edilen
Hindistan kolu.

Kâdiriyye, Hindistan'a XV. yüzyılın sonlarında Muhammed Gavs el-Geylânî adında Halepli bir Kâdirî şeyhi tarafından götürülmüştür. Tarikatın Gavsîyye kolunun piri kabul edilen Muhammed Gavs, 887'de (1482) müridleriyle birlikte Hindistan'a gidip Mûltan civarında yerleşmiştir. Burada Uç kasabasını kuran Geylânî'nin ölümünden sonra oğlu ve halifesi Mübârek Geylânî, Uç'ta Hindistan'daki ilk Kâdirî dergâhını açmıştır. Bu dergâhı, halifesi Ma'rûf Huşabî'nin Pencap bölgesinde Huşap'ta kurduğu dergâhla Huşabî'nin halifesi Şah Süleyman Nûrî Balvâlî'nin aynı bölgede açtığı dergâh izlemiş, bu üç dergâh faaliyetlerini günümüze kadar sürdürmüştür. Balvâlî'nin müridi Muhammed Nevşah (Nevşeh) Gencbahş tarikatın Nevşâhiyye kolunu kurmuştur.

959 (1552) yılında Goğanjâlî'de (Pencap) dünyaya gelen Muhammed Nevşah Gencbahş'ın soyu babası Seyyid Alâeddin Gâzî Alevî yoluyla Hz. Ali'ye ulaşan bir aileye mensuptur. Ailenin XII. yüzyılda Bağdat'tan Hindistan'a gelen ilk üyesi Ya'îf Kâsım'ın oğlu Avn Kutubşah'ın bir süre İslâmiyet'i tebliğ faaliyetinde bulunduktan sonra Bağdat'a döndüğü, ardından torunlarının Hindistan'a gidip yerleştikleri kaydedilmektedir. Tahsilini Pencap'ta yapan Muhammed Nevşah 988'de (1580) Balvâlî'e giderek Şah Süleyman Nûrî Balvâlî'ye intisap etti, seyrü sülûkünü tamamlamasının ardından şeyhi tarafından halife tayin edilerek irşad faaliyetinde bulunması için Nevşahra'ya gönderildi. 1592-1599 yılları arasında bugün Pakistan sınırları içinde bulunan Nevşahra yakınlarında Sahenpâl'de bir köy tesis ederek buraya yerleşti. Sind, Keşmir ve Mısır'ı ziyaret eden, yedi defa hacca giden Muhammed Nevşah seyahatleri sırasında birçok sûfi ile tanıştı. 1064'te (1654) uzun yıllar irşad faaliyetinde bulun-

Nevsâl-i Millî: 1330'un ilk sayısının kapağı

